

3. Zaposlenost i zarade

Prema podacima zvanične statistike koji su sadržani u Anketi o radnoj snazi (ARS) trend poboljšanja osnovnih pokazatelja na tržištu rada u Srbiji donekle je ublažen. U posljednjem kvartalu 2014. u odnosu na Q3 stopa zaposlenosti je opala za 0.4 pp, stopa nezaposlenosti smanjena za 0.8 pp, dok je stopa neaktivnosti porasla za 1pp. Međutim, u odnosu na isti period 2013., kraj 2014. Srbija je prema ARS dočekala sa 100 hiljada manje nezaposlenih. U istom periodu porasla je zaposlenost i to skoro u potpunosti u okviru neformalnog sektora privrede, a porasla je i neaktivnost. Nije realno pretpostaviti da su se svi nezaposleni slili u zaposlene u sivoj zoni ili neaktivne, odnosno, da nije došlo do novog priliva u nezaposlenost. Ovo je posebno nemoguće s obzirom na kontrakciju privredne aktivnosti u iznosu od 1,8 % BDP u 2014. S obzirom da se pad BDP odnosi i na sivu ekonomiju, izražavamo sumnje i u odnosu na rast neformalne zaposlenosti u istom periodu. Generalno, podaci o kretanjima na tržištu rada u Q4 su konsistentniji sa ostalim makroekonomskim kretanjima, nego što je to bio slučaj u prethodne dve godine, kada je statistike objavljivala značajno poboljšanje svih performansi tržišta rada, dok je privreda bila u recesiji, potrošnja građana opadala, porezi na dohotke na rad su opadali i dr. Za razliku od podataka o zaposlenosti podaci o kretanju zarada su konzistentni sa ostalim privrednim kretanjima. Na međugodišnjem nivou realne zarade su opale za 1,6%. Pad realnih zarada u Srbiji posledica je pada zarada u javnom sektoru, dok je rast zarada u privatnom sektoru verovatno većim delom posledica smanjivanja sive ekonomije.

Zaposlenost

Zaposlenost u poslednjem kvartalu 2014. u odnosu na Q3 opada za 0.4 procentna poena

Anketa o radnoj snazi za poslednji kvartal 2014. pokazuje da je stopa zaposlenosti za populaciju radnog uzrasta opala za 0,4 procentna poena (pp) u odnosu na prethodni kvartal. S obzirom da je nezaposlenost opala za 0,8 pp, očekivano je povećanje stope neaktivnosti od jednog procentnog poena.

Anketa za poslednji kvartal 2014. rađena je početkom novembra meseca. S obzirom da je prethodnih godina period posmatranja za oktobarsku anketu bio kraj oktobra, moguće je da podatke iz Q4 2014. godine poredimo sa oktobarskom anketom iz 2013. godine. Iz Tabele T3-1 poređenjem osnovnih indikatora tržišta rada u poslednjem kvartalu 2014. u odnosu na isti period 2013. uočavamo da:

- stopa zaposlenosti raste za 1,2 pp
- stopa nezaposlenosti opada za 3,4 pp
- stopa neaktivnosti raste za 1,1 pp

Da bismo bolje uvideli odakle dolaze ova poboljšanja, uočimo da je u Q4 2014. bilo 4,6 miliona pojedinaca starosti između 15 i 64 godina (za 9,9 hiljada manje u odnosu na isti period 2013.). Među ovim osobama krajem 2014. godine 2,8 miliona je bilo ekonomski aktivno (za 53 hiljade manje u odnosu na isti period 2013.), i to:

- 2,3 miliona je bilo zaposleno. To je za čak 53 hiljade više u odnosu na 2013. Rast broj zaposlenih je, stoga, mnogo više doprineo povećanju stope zaposlenosti nego što je smanjenje broja pojedinaca starosti od 15 do 64 godine
- 496,7 hiljada je bilo nezaposleno, odnosno za 106 hiljada manje u odnosu na kraj 2013. Pad stope nezaposlenosti je posledica smanjenja broja nezaposlenih, ali u skoro istoj meri i rezultat smanjenja aktivnog stanovništva u posmatranom periodu.
- 1,8 miliona je bilo neaktivno, odnosno za 43 hiljade više u odnosu na kraj 2013. Rast stope neaktivnosti za jedan procentni poen je manjim delom posledica smanjenja ukupne populacije radnog uzrasta, a u većom meri rezultat povećanja broja neaktivnih pojedinaca (Tabela T3-1)

3. Zaposlenost i zarade

U Q4 2014. u odnosu na isti period 2013. došlo do neobjašnjivo velikog pada broja nezaposlenih lica

Ono što najviše iznenađuje u posmatranim kretanjima između tri osnovna statusa na tržištu rada su promene u apsolutnom broju nezaposlenih lica tokom 2014. godine. Sa 612 hiljada koliko ih je bilo u prva dva kvartala, broj nezaposlenih je pao na 530 hiljada u Q3 i najzad na manje od 500 hiljada u poslednjem kvartalu 2014. Vrlo je teško objasniti gde je „nestalo“ 100 hiljada nezaposlenih. Na osnovu ankete čini se da je otprilike polovina nezaposlenih prešla u zaposlenost (i to uglavnom u neformalnu, kao što ćemo videti u nastavku) i sličan broj u neaktivnost. Sve ovo uz veoma nerealanu pretpostavku da nije bilo novog priliva u stanje nezaposlenosti.

Tabela T3-1. Srbija: zaposlenost i nezaposlenost po Anketi o radnoj snazi, 2008-2014

		Ukupan broj zaposlenih 15-64 god. ²⁾	Broj zaposlenih poljoprivrednika i pomažućih članova u poljoprivredi 15-64 ³⁾ god.	Stopa zaposlenosti 15-64 god.			Ukupan broj nezaposlenih 15-64 god.	Stopa nezaposlenosti 15-64 god.		
				Ukupno	Muškarci	Žene		Ukupno	Muškarci	Žene
		1	2	3			4	5		
2008	April	2.652.429	..	54,0	62,3	46,0	432.730	14,0	12,4	16,1
	Oktoibar	2.646.215	443.243	53,3	62,2	44,7	457.204	14,7	12,7	17,3
2009	April	2.486.734	437.957	50,8	58,7	43,3	486.858	16,4	15,0	18,1
	Oktoibar	2.450.643	411.303	50,0	57,4	42,7	516.990	17,4	16,1	19,1
2010	April	2.278.504	326.623	47,2	54,3	40,3	572.501	20,1	19,4	21,0
	Oktoibar	2.269.565	352.724	47,1	54,4	39,9	565.880	20,0	19,0	21,2
2011	April	2.191.392	340.528	45,5	52,2	38,8	649.155	22,9	22,7	23,1
	Oktoibar	2.141.920	329.378	45,3	52,5	37,9	690.782	24,4	23,5	25,6
2012	April	2.083.604	317.879	44,2	51,1	37,1	735.209	26,1	25,6	26,7
	Oktoibar	2.201.760	345.883	46,4	53,7	39,1	661.698	23,1	22,1	24,5
2013	April	2.127.649	315.109	45,8	53,6	38,1	707.440	25,0	23,1	27,3
	Oktoibar	2.268.750	349.742	49,2	56,2	42,1	602.651	21,0	20,2	22,0
2014	Q1	2.229.063		48	55,1	41	613.787	21,6	21,0	22,3
	Q2	2.277.413		49,3	56,3	42,5	612.134	21,2	20,4	22,1
	Q3	2.337.424		50,8	57,5	44,2	529.953	18,4	17,9	19,1
	Q4	2.322.200		50,4	57,2	43,7	496.177	17,6	17,3	18,0

Izvor: Anketa o radnoj snazi (ARS), RZS.

Napomene:

1) Anketa o radnoj snazi se od 2008. sprovodi dva puta godišnje - u oktobru i u aprilu.

2) Lica između 15 i 64 godina se smatraju licima radnog uzrasta.

3) U ARS za oktobar 2008. postoji i klasifikacija 15-64 za broj zaposlenih u poljoprivredi i pomažućih članova, i on iznosi 443.243. Od sledećeg broja QM-a ćemo biti umogućnosti da objavujemo i podatke za starosni kontigent 15-64 poljoprivrednika i pomažućih članova.

3) Do oktobra 2008. godini u ARS nije postojala klasifikacija 15-64 za broj zaposlenih u poljoprivredi i pomažućih članova domaćinstva, već samo 15+.

Zaposlenost je za godinu dana najviše porasla u neformalnom sektoru

Na prvi pogled izgleda teško objasniti povećanje stope zaposlenosti u poslednjem kvartalu 2014. u odnosu na isti period 2013. godine s obzirom na uočena ukupna privredna kretanja. Kao što se vidi iz odeljka Privredna aktivnost BDP je opao 1,8% na godišnjem nivou. Međutim, na osnovu Ankete o radnoj snazi uočavamo da se najveći deo povećanja zaposlenosti u iznosu od 53 hiljade u pomenutom periodu odigrao u neformalnom sektoru. Tačnije, zaposlenost je u periodu od poslednjeg kvartala 2013. do Q4 2014. porasla u deset od ukupno dvadeset delatnosti. Najveći rast zaposlenosti je ostvaren kod pomažućih članova domaćinstva, koji spadaju u red neformalno zaposlenih, s obzirom da je skoro dupliran, sa 41 na 78 hiljada pojedinaca. Po veličini sledi rast zaposlenosti u rudarstvu i to za 26 % (ili 6 hiljada) u periodu od godinu dana. U ostalim delatnostima, rast zaposlenosti je mali i iznosi nekoliko procenata.

Najveći pad zaposlenosti, od 11%, odigrao se u preduzećima koji nude usluge smeštaja i ishrane (gde spada delatnost hotela, odmarališta, kampova). Ovo je zabrinjavajući podatak posebno imajući u vidu potencijal banjskog turizma u Srbiji koji nije u potpunosti iskorišćen zbog nerešenih imovinskih odnosa između države i PIO fonda usled izrazito dugih sudskih procesa koji onemogućuju privatizaciju objekata (videti odeljak Fiskalni tokovi i politika) (Tabela T3-2).

Tabela T3-2. Zaposleni po delatnostima, ARS

	Q4 2013	Q4 2014	Q4 2014/Q4 2013
UKUPNO	2.394.004	2459048	102,72
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	522.084	538040	103,06
Rudarstvo	23.065	29198	126,59
Preradivačka industrija	399.654	385369	96,43
Snabdevanje električnom energijom, gasom i parom	37.206	38386	103,17
Snabdevanje vodom i upravljanje otpadnim vodama	36.866	35548	96,42
Građevinarstvo	126.620	120476	95,15
Trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila	288.606	305493	105,85
Saobraćaj i skladištenje	130.882	121550	92,87
Usluge smeštaja i ishrane	61.973	55442	89,46
Informisanje i komunikacije	50.140	49253	98,23
Finansijska delatnost i delatnost osiguranja	44.566	40839	91,64
Poslovanje nekretninama	2.028		0,00
Stručne, naučne i inovacione delatnosti	63.185	61701	97,65
Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti	49.175	56725	115,35
Državna uprava i obavezno socijalno osiguranje	132.950	138827	104,42
Obrazovanje	156.867	164215	104,68
Zdravstvena i socijalna zaštita	136.455	141713	103,85
Umetnost, zabava i rekreacija	44.823	45794	102,17
Ostale uslužne delatnosti	45.177	49499	109,57
Delatnost domaćinstva kao poslodavca	41.003	78810	192,21

Izvor: ARS. *mali broj pojava tako da nije moguće imati procenu.

Neformalna zaposlenost i dalje raste i trenutno iznosi 24,2 %

Stopa neformalne zaposlenosti, izražena kao udeo broja neformalno zaposlenih u ukupnom broju zaposlenih, veća je za 0,8 procentnih poena u odnosu na Q3 2014. Anketa iz poslednjeg kvartala 2014. godine procenjuje da u Srbiji ima 594, 6 hiljada neformalno zaposlenih ili za skoro 20 hiljada više u odnosu na prethodni kvartal. Tu se ubrajaju zaposleni u neregistrovanoj firmi, kao i registrovanom preduzeću ali bez formalnog ugovora o radu, kao i neplaćeni pomažući članovi domaćinstva¹.

S obzirom da se u Anketi, od kako izlazi kvartalno, prikazuje strukturu neformalnih zaposlenih prema njihovom profesionalnom statusu, možemo uočiti da je među radnicima u neformalnom sektoru najviše porastao broj onih koji imaju status zaposlenih i pomažućih članova domaćinstva. Broj zaposlenih radnika u neformalnoj zoni skoro je udvostručen od početka 2014. godine, dok se broj pomažućih članova domaćinstva povećao za 21% (Tabela T3-3).

Tabela T3-3. Formalno i neformalno zaposleni prema profesionalnom statusu, 2014

	Q1	Q2	Q3	Q4	Q4/Q1
Zaposleni radnici	62.352	71.723	118.552	123.737	198,449128
Samostalni sa zaposlenima	*	*	4.352	*	*
Samostalni bez zaposlenih	227.955	229.427	226.723	239.872	105,227786
Pomažući članovi domaćinstva	187.056	209.509	230.068	226.875	121,287208

Izvor: ARS. *mali broj pojava tako da ocena nije publikovana

Kretanja iz Ankete o radnoj snazi u skladu su sa podacima iz ankete RAD koja pre svega pokriva formalni segment tržišta rada. Prema anketi RAD, formalna zaposlenost krajem 2014. u odnosu na isti period prethodne godine skoro da nije promenjena i iznosi 1,707,000 zaposlenih. Tokom 2014. broj zaposlenih je varirao za svega nekoliko hiljada.

Prema ARS broj formalno zaposlenih krajem 2014. je nešto veći u odnosu na RAD i iznosi 1,864, 450. Od početka 2014. (s obzirom da u ranijim Anketama nije objavljivan broj formalno i neformalno zaposlenih) broj formalno zaposlenih se praktično nije menjao. Dakle, formalna za-

¹ Pomažući članovi domaćinstva su lica koja su pomagala drugom članu porodice u vođenju porodičnog posla ili poljoprivrednog gazdinstva a da za to nisu bila plaćena.

3. Zaposlenost i zarade

poslenost beleži isti stagnirajući trend u obe ankete tokom 2014. godine. Jedini deo zaposlenosti koji raste, a koji može da izmeri jedino ARS, je neformalna zaposlenost.

Trebalo bi, međutim, imati u vidu da pad BDP od 1,8% uključuje i aktivnosti u sivoj ekonomiji tako da izražavamo sumnje u toliki rast broja zaposlenih u neformalnom sektoru u Q4 2014. u odnosu na isti period 2013. Posebno, prateći podatke o prihodima od poreza na dodatu vrednost (videti odeljak Fiskalni tokovi i politika) čini se da su napori ka suzbijanju sive ekonomije daju prve rezultate. Prihodi od PDV su snažno realno porasli (za 8,2%) u Q4 2014. odnosu na prethodni kvartal, dok je realan međugodišnji rast (Q4 2014-Q4 2013) još veći i iznosi 15,1%. Istovremeno u toku 2014. godine prihodi od poreza na dohodak su realno opali za 8,1% dok su prihodi od doprinosa snažno realno porasli (za 3,1%) u odnosu na 2013. godinu. Ovo je posledica pre svega smanjenja stope poreza na zarade i povećanje stopa doprinosa. Ali je moguće i da je rezultat borbe protiv sive ekonomije s obzirom da sprečavanje nelegalnog prometa robe i usluga onemogućava i isplatu zarada van legalnih tokova. Samim tim, dolazi do povećanja dela zarada koji se isplaćuju legalno (budući da se broj formalno zaposlenih ostao skoro nepromenjen tokom 2014.)

Dakle, loša ukupna ekonomska situacija čini izglednim da se deo nezaposlenih povlači u neaktivnost, odnosno da prestaje da aktivno traži posao. Takođe, očekivano je da raste neformalna zaposlenost. Međutim, imajući u vidu kretanje fiskalnih tokova, pre svega prihoda od PDV, kao i BDP, izražavamo rezerve u razmere povećanja neformalne zaposlenosti u toku 2014. godine.

U 2015.godini očekujemo rast nezaposlenosti usled smanjenjima broja zaposlenih u sektoru opšte države (administracije na svim nivoima, obrazovanje, zdravstvo i dr), javnim preduzećima i bivšim društvenim preduzećima. U potpisanom sporazumu sa Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) Vlada se obavezala da će do sredine 2015. zaposlenost u sektoru opšte države biti smanjena za 5%, odnosno za oko 25 hiljada. Do kraja marta Vlada namerava da sprovede analitički pregled zaposlenih u opštoj državi kako bi se identifikovali sektori sa najvećim potencijalom za smanjenje zaposlenosti i povećanje efikasnosti. Nakon toga, tokom 2016. i 2017. doći će do dodatnog smanjenja broja zaposlenih za po 5% kroz organizaciono i funkcionalno restrukturiranje u okviru javnog sektora a u skladu sa novom Strategijom za reformu javne uprave (videti u Osvrtu 1 procenu poželjnosti i ostvarivosti planova za smanjenje broja zaposlenih u javnom sektoru). Važna komponenta strukturnih reformi u ovoj i narednim godinama je unapređenje troškovne efikasnosti javnih preduzeća, što između ostalog podrazumeva otpuštanje neproduktivno zaposlenih radnika u većini preduzeća. Procenjuje se da će se broj zaposlenih u javnim preduzećima u ovoj i u naredne dve godine smanjivati za nekoliko hiljada godišnje. Dodatno, rast nezaposlenosti u toku 2015. biće posledica gubitka zaposlenja pojedinaca zaposlenih u bivšim društvenim preduzećima (preduzeća u restrukturiranju i duga preduzeća) koji su do sada bili deo preduzeća predviđenih za stečaj. U prvom talasu pokrenut je stečaj bivših društvenih preduzeća 188 preduzeća u kojima je zaposleno oko 5000 radnika – procenjuje se da će većina zaposlenih izgubiti posao.

Zarade

**Prosečna mesečna
bruto zarada realno
niža za 1,6 % u
odnosu na isti kvartal
prethodne godine**

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, na međugodišnjem nivou prosečna mesečna bruto zarada u Q4 je nominalno viša za 0,4%, a realno niža za 1,6 %. (Tabela T3-4). Prosečna mesečna neto zarada u poslednjem kvartalu 2014. iznosila je skoro 46 hiljada dinara ili 399 evra.

Međugodišnji indeks realnih neto zarada pokazuje da su zarade ostvarene u Q4 2014. u odnosu na isti period prošle godine opale u deset od devetnaest sektora. Najveći pad beleže sektori umetnosti, zabave i rekreacije (8,7%), poslovanje nekretninama (8%), zdravstvena i socijalna zaštita (6,2%), državna uprava (5,8%), obrazovanje (4,6%). Ovo je svakako posledica smanjenja zarada u javnom sektoru koje su stupile na snagu početkom novembra meseca. U ostalim sektorima pad neto realnih zarada na međugodišnjem nivou iznosi do 3%

Na međugodišnjem nivou najveći pad zarada je ostvaren u sektoru opšte država

Tabela T3-4. Srbija: prosečne mesečne zarade i međugodišnji indeksi, 2012-2014

	Prosečna mesečna zarada (RZS) ¹⁾				Međugodišnji indeksi prosečne mesečne bruto zarade (RZS) ²⁾	
	Ukupni troškovi rada ³⁾ , u din.	Neto, u din.	Ukupni troškovi rada, u evrima	Neto, u evrima	Nominalni	Realni
2012						
Q1	63.846	39.068	591	362	111,0	106,0
Q2	68.140	41.664	600	367	109,6	105,3
Q3	67.457	41.187	577	352	106,4	98,4
Q4	71.452	43.625	630	384	108,7	96,8
Decembar	76.830	46.923	677	413	106,6	95,1
2013						
Q1	67.704	41.419	606	371	106,0	94,6
Q2	72.143	44.248	644	395	105,9	95,9
Q3	71.469	43.939	626	385	105,9	99,1
Q4	75.089	46.185	648	399	105,1	103,0
2014						
Q1	68.015	41.825	588	361	100,5	97,8
Q2	73.147	44.971	633	389	101,4	99,6
Q3	73.167	44.934	623	383	102,4	100,5
Q4	75.332	46.371	626	386	100,3	98,4

Izvor: RZS.

1) Podaci za 2008. godinu su korigovani podaci na osnovu proširenog obuhvata uzorka za računanje prosečne zarade, u koji ulaze i plate zaposlenih kod preduzetnika.

2) Međugodišnji indeksi prosečne mesečne bruto zarade za 2008. godinu su obračunati iz prosečnih zarada za 2007. i 2008. na osnovu starog uzorka koji ne uključuje zaposlene kod preduzetnika. Međutim, ovi indeksi jesu uporedivi sa indeksima za 2009. godinu, s obzirom na činjenicu da je pri proširenju uzorka dinamika rasta zarada zadržana, a samo su njihove nominalne vrednosti umanjene za oko 12%.

3) Ukupni troškovi rada predstavljaju ukupno opterećenje poslodavca po radniku, uključujući sve poreze i doprinose, i iznose oko 164,5% neto zarade. Indeksi rasta bruto zarada i ukupnih troškova rada su jednaki jer su ukupni troškovi rada su veći od bruto zarade za fiksnih 17,9%.

Smanjenje nominalnih zarada u javnom sektoru posledica je zamene solidarnog poreza (koji je primenjivan samo na visoke zarade u javnom sektoru) smanjenjem skoro svih zarada u javnom sektoru za 10% (smanjenje se odnosi na zarade iznad 25 hiljada dinara, što iznosi oko 50% prosečne zarade u javnom sektoru). Zarade u javnom sektoru su dodatno smanjenje po osnovu uklanjanje dodatka za radni staž ostvaren kod drugih poslodavaca (tzv. minuli rad). Osim toga prema sporazumu sa MMF predviđeno je da zarade u sektoru opšte države ostanu nominalno nepromenjene u 2015. I naredne dve godine. Zarade dela zaposlenih u javnom sektoru su dodatno smanjene U skladu sa sporazumom sa MMF nakon smanjenja plata u javnom sektoru pristupiće se reformi sistema platnih razreda u državnoj upravi. Cilj je da se sistem pojednostavi, da se učini pravičnijim u različitim državnim organima i da se njime lakše upravlja.

Administrativne i pomoćne uslužne delatnosti²⁾ beleže najveći rast zarada u iznosu od 7,5 %. Potom sledi rast zarada u oblasti informisanja i komunikacija (3%). Ovaj sektor beleži neprekidan rast zarada poslednjih godinu i po dana. U ostalim sektorima rast zarada ne prelazi 3% (Tabela T3-5).

Tabela T3-5. Međugodišnji indeks relanih neto zarada

	Admin. i pomoćne uslužne delatnosti	Informisanje i komunikacije	Umetnost, zabava, rekreacija	Obrazovanje	Zdravstvena i socijalna zaštita	Državna uprava
2013, Q1	94,6	95,8	94,6	95,5	96,1	95,8
2013, Q2	85,6	95,9	94,4	94,4	94,6	93,9
2013, Q3	88,5	114,6	99,9	97,9	97,7	100,4
2013, Q4	104,7	112,8	101,8	101,6	102,6	103,4
2014, Q1	89,1	123,3	95,6	98,6	97,3	97,1
2014, Q2	112,4	119,1	97,8	100,5	100,2	100,5
2014, Q3	109,2	112,8	97,7	99,7	99,2	97,2
2014Q4	107,5	103,1	91,3	95,4	93,8	94,2

Izvor: obračun QM

2) Ovaj sektor nije povezan sa javnom administracijom već obuhvata delatnosti iznajmljivanja i lizinga, agencija za zapošljavanje, delatnost privatnog obezbeđenja i sl.